

STRAH PRED DIGITALIZACIJO

NINA ŠAJT DUH,¹ LANA BRAČIČ²

¹ Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Maribor, Slovenija
nina.sajt@student.um.si

² Univerza v Mariboru, Medicinska fakulteta, Maribor, Slovenija
lana.bracic@student.um.si

Sinopsis Podatki iz raziskav preteklih let kažejo pesimistične podatke o uporabi digitalnih tehnologij med starejšimi. Leta 2008 okoli 95 % starejših odraslih (oseb nad 65 let) ni še nikoli uporabljalo interneta. Leta 2021 smo sicer zabeležili 68 % starejših odraslih, ki so že uporabljali internet, a še vedno le 48 % takšnih, ki internet uporabljajo redno. Tako pretekli kot tudi nedavni rezultati pričajo o neprilagojenosti digitalizacije za starejše odrasle. Nekatere digitalne tehnologije so zanje neustrezno oblikovane, prav tako pa se lahko soočajo z neznanjem glede njihove uporabe. Tako med njimi kot tudi nekoliko mlajšimi osebami se lahko pojavi strah pred digitalizacijo. Vzroke lahko iščemo v pomanjkanju informacij o digitalizaciji, strahu pred izgubo delovnega mesta, mnenju, da lahko digitalizacija povzroča razčlovečenje ipd. Za takšne osebe je treba ustrezno poskrbeti, na primer s prilagoditvijo digitalnih tehnologij in prilagojenimi izobraževanji o njihovi uporabi. Pomembno je, da jim podamo dovolj informacij o digitalizaciji, te pa prilagodimo tudi vzrokom njihovega strahu pred njo. Predvsem pa je pomembno zavedanje, da lahko digitalizacija izboljša naša življenja le z vključevanjem vseh deležnikov v ta proces.

Ključne besede

digitalizacija,
strah pred
digitalizacijo,
tehnofobi,
starejši odrasli

FEAR OF DIGITALIZATION

NINA ŠAJT DUH,¹ LANA BRAČIČ²

¹ University of Maribor, Faculty of Arts, Maribor, Slovenia
nina.sajt@student.um.si

² University of Maribor, Faculty of Medicine, Maribor, Slovenia
lana.bracic@student.um.si

Abstract The results from previous years in Slovenia regarding the use of digital technology are alarming. The results from 2008 show that 95% of elderly people (people over the age of 65) have never used the internet. In 2021, 68% of elderly people have used the internet at least once, but there are still 48% of those who have never used it. The results from both years show that the use of digital technologies is not widespread among elderly people. Therefore, they are confronted with digital technologies that are not suited to them and have a lack of knowledge about how to use them. As a result, elderly people as well as younger generations can develop a fear of digitalization. The reasons include lack of information, fear of losing their jobs, etc. We must target these reasons and fear by adapting digital technologies and courses for their use. It is important to provide enough information and adapt it to the specific causes of the fear of digitalization. It is especially important to realize that the positive impact on our lives will only be visible if we involve everyone in the process of digitalization.

Keywords:
digitalization,
fear of
digitalization,
technofobes,
elderly

1 Uvod

Digitalni napredek se je iz besedne zveze razvil v pojav, ki vpliva na skoraj vsa področja socialnega življenja, kakor tudi poslovanja in uprave. Delovne metode in način življenja se spreminjajo, delavci in ljudje na splošno pa se nenehno soočajo z novimi izzivi in zahtevami, ki jih prinaša digitalizacija. Rok trajanja znanja se skrajšuje in vseživljenjsko učenje postaja zahteva za vse zaposlene, ki želijo biti in ostati konkurenčni na trgu dela, ter ljudi, ki želijo ostati vključeni v najrazličnejše vidike vsakodnevnega življenja (Behrens, 2021).

Nekateri se z izzivi, ki jih prinaša vedno večja digitalizacija, uspešno soočajo in so ji naklonjeni (Ivanov, idr. 2020). V nekaterih pa iz različnih razlogov vzbudi strah in sumničavost ter so ji zato manj naklonjeni. Spet drugi so zaradi starosti, in dejavnikov povezanih s staranjem, nezmožni slediti hitrim spremembam, ki jih v naš vsakdan prinaša digitalizacija. V tem poglavju se osredotočamo na strah pred digitalizacijo, ki je vezan predvsem na zaposlene in njihovo delovno okolje, ter soočanje starejših odraslih z izzivi digitalizacije, vezanimi na vsakodnevne aktivnosti.

Prispevek ima v nadaljevanju dve poglavji. Uvodnemu poglavju sledi drugo poglavje, v katerem predstavimo vzroke za strah pred digitalizacijo, opišemo značilnosti oseb, ki se bojijo digitalizacije – tehnofobe, ter navedemo večnivojske rešitve za blaženje tovrstnega strahu. V tretjem poglavju se posvetimo starejšim odraslim v odnosu do digitalizacije ter navedemo izzive, s katerimi se soočajo, in prednosti digitalizacije zanje. Opišemo tudi njihovo uporabniško izkušnjo in navedemo najustreznejše načine za vključevanje te populacije v digitalizacijo.

2 Kdo se boji digitalizacije?

2.1 Vzroki strahu pred digitalizacijo

Pri uvajanju digitalizacije v delovno okolje se pričakuje, da bo ta povečala delovno produktivnost in učinkovitost ter omogočila učinkovitejšo uporabo znanja.

Omenjeno pa naj bi povečalo delovno zadovoljstvo pri zaposlenih (Bontis idr., 2011). Učinkovitost se lahko na primer poveča z vpeljavo dokumenta, ki ga lahko zaposleni sočasno spreminjajo in prilagajajo, namesto da se morajo neprestano usklajevati. Učinkovitost torej pomeni optimalno razporejenost virov (Okkoken, 2004). Pri osebah lahko tako poveča delovno zadovoljstvo ter skozi fleksibilnost in mobilnost občutek večje avtonomije (Barber in Santuzzi, 2015).

Nekateri izmed zaposlenih imajo zaradi pozitivnih posledic uvedbe digitalizacije v delovno okolje pozitiven odnos do nje (Drexler, 2013; v Ivanov idr., 2020). Spet drugi pa ne glede na promoviranje in dokazano povečano učinkovitost zaradi uvedbe digitalizacije privzemajo bolj negativen pogled na tovrstne novosti.

V tem lahko vidijo razčlovečenje zaposlenih in oslabitev človeških odnosov, saj odstranimo človeški aspekt določenim aktivnostim (npr. prodaja na spletu).

Pomemben dejavnik predstavlja tudi strah pred izgubo delovnega mesta na račun uvedbe digitalizacije (Leonhard, 2016; v Ivanov idr., 2020). Vzrok je lahko tudi preprosto dejstvo, da večina ljudi raje uporablja stare načine dela in ne mara sprememb v navadah, zato lahko uvajanje digitalizacije, ki vodi v spremembo ustaljenih načinov dela, vidijo kot pretirano stresno (Tarafdar idr., 2011). Možnost lahkega in hitrega pridobivanja velikih količin informacij, ki jo prinese digitalizacija, lahko pri osebah povzroči informacijsko preobremenjenost, saj se njihove zmožnosti procesiranja informacij, za razliko od tehnologije, niso spremenile (Woods, 2002). To lahko vodi v občutek izgube kontrole ter posledično manjšo učinkovitost, odlaganje dela z določenim rokom in večji stres (Mark idr., 2016). K temu pa doprinese še občutek, da moramo s pomočjo tehnologije, ki nam omogoča večjo fleksibilnost in mobilnost, biti neprestano dosegljivi (angl. »*Always on mode*). Zaradi tega občutka se lahko pri osebah pojavijo težave z upravljanjem časa in slabo počutje, če imajo občutek, da nimajo dovolj prostega časa, da se med delovnimi urami odpočijejo (Barber in Santuzzi, 2015). Strah lahko v splošnem povečuje tudi pomanjkanje informacij o digitalizaciji na sploh. Osebe, ki imajo več znanja in informacij o digitalizaciji, naj bi namreč bile bolj optimistične in manj skeptične v odnosu do nje (Nam, 2019; v Ivanov, 2020).

2.2 Lastnosti tehnofobov

Osebam, ki se bojijo oziroma izkazujejo izrazito odklonilen odnos do digitalizacije, pravimo tudi tehnofobi (angl. *Technophobes*). Obstaja mnogo študij na temo tehnofobije in kljub določenim pomanjkljivostim (npr. nenaključni vzorci, premalo raznolikosti) je mogoče zaznati nekatere vzorce lastnosti tehnofobov.

Večji strah pred digitalizacijo navadno izražajo manj izobraženi delavci (Autor in Dorn, 2009; v McClure, 2018). S pojavom digitalizacije se je namreč pojavila tudi pristranost do kompetenc (angl. *skills bias*), saj so se na področju dela povešale zahteve v kompetencah zaposlenih (Autor, Levy in Murnane, 2003; v McClure, 2018). Tako imajo prednost pri delu bolj izobražene osebe, ki so se sposobne hitreje prilagoditi tehnološkim novostim, ki lahko nadomestijo delo manj izobraženih delavcev (McClure, 2018). Študija avtorjev Beckers in Schmidt (2001) je pokazala, da ima vlogo tudi znanje matematike in sposobnost logičnega sklepanja – učenci z boljšim znanjem matematike in sposobnostjo logičnega sklepanja namreč izkazujejo nižje ravni tehnofobije. Prav tako se je v študijah pokazalo, da nediplomirane ženske izkazujejo večjo tehnofobijo kot moški in da se redna uporaba računalnika negativno povezuje s tovrstnimi skrbmi (osebe, ki redno uporabljajo računalnik, izkazujejo manjši strah pred digitalizacijo) (Chua, Chen in Wong, 1999). Moški in belci poročajo o večjem občutku samoučinkovitosti oziroma samozavesti pri uporabi tehnologije kot ženske in osebe drugih ras ter pripadniki najrazličnejših manjšin. Slednji pa so tisti, ki doživljajo višje ravni tehnofobije v primerjavi s prvimi. Tehnofobijo poveča tudi prisila delavcev, da hitro usvajajo nove tehnološke sisteme. S tem je povezan tudi strah pred izgubo zaposlitve, saj lahko v primeru, da osebe niso sposobne hitre prilagoditve, izgubijo svoje delovno mesto (Bronsan, 1998).

Pomembno vlogo imajo tudi starost, stališča in to, kako osebe, katerih pogledi nas zanimajo, dojemajo same sebe v smislu profesionalnosti.

V primeru, da oseba zavzema *stališče*, da digitalizacija povzroča razčlovečenje, bosta njen strah pred tem in upor ob vpeljevanju v novosti večja. V primeru, da osebe same sebe dojemajo kot zelo *profesionalne*, bodo imele do uvajanja tovrstnih novosti bolj pozitiven odnos. V manjši meri namreč menijo, da je lahko takšna inovacija resnična grožnja za njihovo zaposlitev – zavedajo se namreč svoje kompetentnosti in relativne nenadomestljivosti. Nenazadnje pa ima pomembno vlogo tudi starost osebe. *Starejši* zaposleni se takšnim novostim namreč bolj upirajo in imajo do njih na

splošno bolj odklonilen odnos. To naj bi veljalo še posebej za osebe, starejše od 52 let, ki so navadno manj fleksibilne in prilagodljive ter pripravljene vložiti manj truda in časa v pridobivanje potrebnih dodatnih kompetenc (Ivanov idr., 2020; McLure, 2018).

Tehnofobi so torej načeloma starejši, so pogosteje ženskega kot moškega spola, imajo zaključeno največ srednješolsko izobrazbo (III., IV. in V. stopnja), se dojemajo kot manj profesionalne in lahko menijo, da digitalizacija lahko povzroča razčlovečenje.

V več raziskavah se je tehnofobija pojavila pri kar 50 % osebah v vzorcu (Brosnan, 1998). Povezujejo jo tudi s težavami v duševnem zdravju, srčno-žilnimi obolenji in večjo smrtnostjo (Murphy in Athanasou, 1999; v McLure, 2018), zato takšnega strahu pred tehnologijo in digitalizacijo ne moremo preprosto odpisati.

2.3 Večnivojske rešitve za blaženje strahu pred digitalizacijo

Digitalizacija v podjetjih je prihodnost, ki se jim podjetja (in posledično delavci) ne morejo izogniti (Okkonen idr., 2019). Ima lahko negativno vlogo pri duševnem in fizičnem zdravju zaposlenih. Ravno zato je pomembno, da si predvsem organizacije, pa tudi delavci, prizadevajo, da se strah pred digitalizacijo umiri oziroma da te strahove poskušajo obvladovati. Na tem mestu bomo podali nekaj nasvetov na individualni ravni, ravni podjetja in nenazadnje na socialni ravni.

1. Blažitev strahu na ravni posameznika zajema tri načine odziva na uvedbo digitalizacije – boj, beg in pasiven odziv. Odziv z bojem zajema vse poskuse zaposlenega, da ostane kos izzivu uvedbe nove tehnologije. To počne bodisi z izboljšanjem svoje kvalifikacije; z namenom, da postane konkurenčen novi tehnologiji, ki opravlja njegovo delo; ali tako, da se nauči tehnologijo uporabljati na način, da je produktivnejši pri svojem zdajšnjem delu. Odziv z begom se kaže na način, da zaposleni poišče novo službo, ki v kratkem ne bo uvajala novih tehnologij. Osebe, ki se odzovejo pasivno, pa preprosto čakajo, da se učinki nove tehnologije odvijajo, torej pravzaprav ne naredijo ničesar (Ivanov idr., 2020).
2. Na ravni organizacije se lahko strah pred digitalizacijo pri zaposlenih blaži tako, da organizacija svoje delavce obvesti o posledicah uvedbe za njihovo delo in delovno mesto (npr. ali sploh obstaja realna možnost, da izgubijo

delo, kako se bodo njihove delovne naloge s tem spremenile ipd.) (Ivanov idr., 2020). Omenjeno lahko tudi javno razglasi. Pri tem je pomembno opozoriti, da lahko ta korak deluje v neželeni smeri – strah se lahko namreč zaradi teh informacij tudi poveča. Potrebna je torej določena mera previdnosti. Organizacija pa lahko poskuša blažiti strah tudi po tem, ko je novo tehnologijo že uvedla. To lahko počne z uvajanjem deljenja delovnega bremena ali zagotavljanjem brezplačne dodatne kvalifikacije ali prekvalifikacije za zaposlene, ki jih je morda premestila na drugo delovno mesto (Stevens in Marchant, 2017; v Ivanov, 2018). Nenazadnje pa lahko tudi potrošniki doprinesejo k zmanjšanju strahu delavcev, tako da bojkotirajo organizacijo v primeru, da uvede ukrepe, ki so za zaposlene škodljivi. Slednje sicer ni neposredno korak organizacije, a lahko močno vpliva na njene odločitve, povezane z digitalnimi novostmi (Ivanov idr., 2020).

3. Socialne rešitve vsebujejo ekonomske in administrativne ukrepe na ravni vlade, usmerjene ne le v specifične strahove oseb, ampak družbo kot celoto (Ivanov, 2017; v Ivanov idr., 2020). Vlada lahko ponudi brezplačna izobraževanja za izboljšanje kvalificiranosti, da bo za zaposlene uporaba novih tehnologij lažja. Če bi kateri izmed zaposlenih zaradi uvajanja novih tehnologij izgubil delo, bi lahko vladni ukrepi zagotavljali novo zaposlitev ali prekvalifikacijo za drugo delovno mesto. Kljub temu da to niso koraki, ki jih lahko naredi organizacija, je pomembno, da se le-ta zaveda, kakšno socialno okolje je primernejše za uvajanje digitalizacije.

3 Starejši odrasli in digitalizacija

V Sloveniji se je, zaradi zniževanja rodnosti in podaljševanja življenjske dobe v zadnjih desetletjih močno spremenila starostna sestava prebivalstva. Staranje prebivalstva je razlog, da se moramo odzvati na številne spremembe in izzive na področjih zaposlovanja, socializacije, izobraževanja, usposabljanja in nenazadnje uporabe novih digitalnih tehnologij ter digitalizacije.

Raziskava o uporabi digitalne tehnologije med starejšimi v Sloveniji je leta 2008 pokazala, da okoli 80 % populacije, starejše od 65 let, kar je tudi spodnja meja obdobja pozne odraslosti, v katerega uvrščamo starejše odrasle oziroma starostnike (Medley, 1980), ni še nikoli uporabljalo računalnika, okoli 95 % pa ni še nikoli

uporabilo interneta (Vehovar idr., 2008). Novejši podatki Statističnega urada Republike Slovenije (SURs) sicer nakazujejo na nekolikšno izboljšanje v letih 2020 in 2021. Leta 2021 naj bi se število starejših (med 65 in 74 let), ki so že uporabili internet, povečalo. Med vsemi starostniki, zajetimi v popisu, je bilo 68 % takšnih, ki so že uporabljali internet. Še vedno pa je le okoli 48 % takšnih, ki internet uporabljajo redno (vsak ali skoraj vsak dan). Pri tem je treba opozoriti, da v popisu ni zajetih oseb, starejših od 74 let, zato uradnih podatkov o uporabi interneta zanje ni (SURs, b. d.). Tako so podatki iz leta 2008, kot tudi poznejši iz leta 2021, precej pesimistični. Kažejo namreč na velik digitalni razkorak med prebivalci različnih starostnih skupin. Tako je pomembno, da spodbujamo širjenje e-kompetenc (znanj, spretnosti in drugih sposobnosti pri uporabi digitalnih tehnologij) in uporabe digitalnih tehnologij med starejšimi (Vehovar, 2008).

V preteklih letih je digitalizacija prodrla v vse vidike našega življenja in nam ponudila nove načine komuniciranja z našimi družbenimi stiki ter razvijanje novih družbenih vezi. Te spremembe danes oblikujejo tudi družbeno življenje starejših odraslih. Več dejavnikov lahko vzbujajo pomisleke, da so starejši odrasli danes izpostavljeni tveganju socialne izolacije, vključno z demografskimi trendi zmanjševanja števila družinskih članov ali opuščanja prejšnjih življenjskih dejavnosti zaradi zdravstvenih omejitev starostnika. Hkrati imajo starejši odrasli danes dostop do novih tehnologij, ki jim lahko omogočijo premagovanje ovir, povezanih z geografsko oddaljenostjo in mobilnostjo. Čeprav starejši odrasli uporabljajo tehnologijo v manjši meri kot druge starostne skupine, se stopnja uporabe interneta, z namenom vzpostavljanja in vzdrževanja socialnih stikov, povečuje (Hülür in Macdonald, 2020). Starejši se torej soočajo z mnogimi izzivi digitalne tehnologije in hkrati prednostmi, ki jih ta lahko predstavlja za njihovo življenje.

3.1 Izzivi digitalne tehnologije za starejše odrasle

Vse večja digitalizacija družbe je opredeljena kot dejavnik tveganja za socialno vključenost starejših. Vodi lahko namreč v oslabitev socialnih vezi zaradi zmanjšanja osebnih stikov. Veliko starejših se prav tako še vedno sooča z različnimi težavami, ki jim otežujejo ali onemogočajo uporabo digitalnih tehnologij. Starejši pri uporabi digitalne tehnologije naredijo veliko več napak, potrebujejo več časa za učenje ali prilagoditev spremembam, prav tako pa potrebujejo več pomoči drugih.

Starejši brez digitalne tehnologije in znanja o njeni uporabi ne morejo dostopati do različnih informacij (npr. spremenjenega delovnega časa njihovih osebnih zdravnikov) ali sodelovati v določenih skupnostih in dejavnostih. Tako lahko prepoznamo začaran krog izolacije, pri čemer se digitalno kompetentni še naprej vključujejo, digitalno manj ali nekompetentni pa se še naprej izolirajo v kulturi, v kateri se vedno več družbenih dejavnosti izvaja s pomočjo digitalne tehnologije. Ta digitalni razkorak le še poglobijo drugi podporni vidiki, kot so že omenjena omejena mobilnost, omejeno znanje o družbenih dejavnostih in omejene metode povezovanja z drugimi, ki jih imajo starejši (Hill idr., 2015).

3.2 Prednosti uporabe digitalne tehnologije za starejše odrasle

Ne glede na pomanjkljivosti digitalizacije za starejše je lahko po drugi strani ta tudi eden od mehanizmov za povečanje njihove socialne vključenosti.

Starejši odrasli z omejeno mobilnostjo lahko na primer uporabljajo digitalno tehnologijo za ohranjanje svojih socialnih mrež. Uporabijo jo lahko kot komunikacijsko sredstvo in s tem nadomestijo izgubo mobilnosti in spremembe življenjskega sloga, povezanega s staranjem (npr. videoklici z znanci in prijatelji). To lahko vodi v boljše počutje, občutek opolnomočenja, socialne povezanosti in vključenosti. Večje računalniško znanje lahko služi tudi kreptvi občutka moči, saj starejšim odraslim omogoča večjo samostojnost in boljše razumevanje raznih informacij in vprašanj (npr. zdravstvenih), kar zmanjšuje občutek osamljenosti in kognitivni upad (Hill idr., 2015). Moramo pa se zavedati, da so vse omenjene prednosti mogoče le, če starejšim pomagamo pridobiti zadostne e-kompetence in znanje o uporabi digitalnih tehnologij.

3.3 Uporabniška izkušnja starejših odraslih

Rezultati študije avtorjev Li in Luximon (2016) so pokazali, da starejši odrasli običajno kažejo pozitiven odnos do uporabe digitalnih tehnologij, vendar poročajo o občutku manjše samoučinkovitosti pri učenju o njihovi uporabi. Na splošno je večina starejših odraslih pri uporabi doživela različne težave, kar pomeni, da obstoječe digitalne tehnologije zanje niso vključujoče in bi bilo treba poskrbeti za izboljšave v njihovi uporabniški izkušnji (Li in Luximon, 2016).

Ta ugotovitev prav tako poziva oblikovalce, naj upoštevajo edinstvene zmožnosti starejših odraslih in njihove specifične potrebe pri oblikovanju digitalnih tehnologij. To naj vključuje tudi prilagoditve za olajšanje njihovih kognitivnih, vizualnih in čustvenih potreb. Največ težav in problemov, o katerih so starejši odrasli najpogosteje poročali, je bilo na primer pri navigaciji, na kar bi morali biti pri oblikovanju še posebej pozorni (Li in Luximon, 2016). Starejšim bi s tovrstno pozornostjo omogočili enostavno uporabo, lažje učenje uporabe in boljšo vsesplošno uporabniško izkušnjo. Večina digitalne tehnologije se namreč še vedno razvija le za potrebe mlajših uporabnikov (Lenarčič, 2015).

3.4 Vključevanje starejših odraslih v digitalizacijo

Nove digitalne tehnologije morajo biti starejšim odraslim dobro predstavljene, še posebej dobro je treba pojasniti prednosti in enostavnost njihove uporabe. Načrtovalci novih izdelkov in spletnih strani pogosto pozabijo na dejstvo, da starejši težje uporabljajo majhne naprave ali zaslone na dotik. Velik problem predstavlja tudi okvara vida ali druge telesne spremembe, kar starejšim na primer onemogoča branje majhne pisave. Vse to pripomore k temu, da se starejši velikokrat ne odločijo za nakup novih digitalnih izdelkov (Lenarčič, 2005). Nekateri proizvajalci se že zavedajo večjega povpraševanja po prilagojenih napravah za starejše, zato lahko na trgu v zadnjih letih opazimo številne prilagojene izdelke. Takšen primer so telefoni za starejše, ki imajo velike tipke, le osnovne funkcije, zmožljivo baterijo in tudi SOS-tipko, s katero lahko v nujnih primerih zgolj s pritiskom pokličejo predhodno nastavljeno številko (deluje kot klic v sili) (Pattison idr., 2006).

Za učinkovitejše vključevanje starostnikov v digitalizacijo pa niso pomembne le prilagoditve na ravni izdelkov, ampak tudi ustrezno izobraževanje o njihovi uporabi. Za izobraževanje starejših na področju digitalne tehnologije pa ni potrebno le računalniško znanje, temveč tudi pravilen in učinkovit didaktični pristop (Mayhorn, 2004):

- Kot pri vsakem učenju sta tudi tukaj pomembni motivacija osebe in prilagoditev učenja njenim željam.
- Pred začetkom tečaja je treba prilagoditi računalniško opremo (npr. povečati velikost črk).

- Pomembno je, da se izogibamo strokovnim izrazom in tujkam, saj lahko pri starejših odraslih to povzroči dodatno zmedo.
- Z učenjem pričnemo kot z učenjem »vožnje avtomobila«. To pomeni, da učencem omogočimo, da sprva sami preizkusijo uporabo tipkovnice in računalniške miške ter sami prižgejo računalnik. Mi smo jim pri tem le v pomoč.
- Tečaji naj potekajo počasi in imajo številne počitke.
- Postopke naj učenci ponavljajo, dokler si jih ne zapomnijo – šele ko postopek obvladajo, lahko preidemo na učenje naslednjega.
- Nenazadnje se moramo zavedati, da starejši odrasli potrebujejo več pomoči pri računalniških izobraževanjih kot mlajši.

4 Sklep

Tako starejše kot mlajše generacije se torej soočajo z mnogimi prednostmi in izzivi, ki jih v njihova življenja prinaša digitalizacija. Tako med mlajšo kot tudi starejšo generacijo srečamo tehnofobe – osebe, ki se zaradi razlogov, kot sta nerazumevanje digitalne tehnologije in skrb za izgubo zaposlitve, soočajo s strahom pred digitalizacijo. Starejši pa se poleg specifičnega strahu pred digitalizacijo soočajo tudi s splošno izključenostjo iz sveta, ki mu na nemalo področjih dominira digitalizacija. Pri tem je pomembno, da se bolj digitalno podkovane osebe, odločevalci, vpeljevalci in oblikovalci digitalne tehnologije zavedajo vzrokov tehnofobije in specifičnih potreb starejših odraslih. Prav tako naj poskušajo z različnimi ukrepi blažiti strah pred digitalno tehnologijo in poskrbeti za večjo vključenost vseh generacij v proces digitalizacije. To lahko storijo s prilagojenim oblikovanjem digitalnih tehnologij in ustreznim izobraževanjem o njihovi uporabi. Strah pred digitalizacijo lahko blažijo na ravni posameznika, organizacije in na socialni ravni – z zagotavljanjem dovolj informacij, pridobivanjem ustreznih kompetenc in odkritostjo glede sprememb, ki jih digitalizacija prinese v delovno okolje. Ker se svet digitalizacije neprestano razvija in spreminja, se raziskovanje ne zaključi na tem mestu. Uvedbo predpostavljenih rešitev je treba preverjati in raziskovati ter razmišljati o vpeljavi dodatnih ali novih v primeru, da trenutne ne učinkujejo.

Opomba

Celotno poglavje »Starejši in tehnofobi iz oči v oči z digitalizacijo« lahko bralcu strokovne monografije služi tudi kot dodatek in osnova za boljše razumevanje digitalnih izzivov, ki jih omenjamo v drugih poglavjih.

Literatura

- Cle Barber, L.K., Santuzzi, A.M. (2015). Please respond ASAP: workplace telepressure and employee recovery. *Journal of Occupational Health Psychology*, 20(2), 172. <https://doi.org/10.1037/a0038278>
- Beckers, J. J. in Schmidt, H. G. (2001). The structure of computer anxiety: A six-factor model. *Computers in Human Behavior*, 17, 35–49. Retrieved from [https://doi.org/10.1016/S0747-5632\(00\)00036-4](https://doi.org/10.1016/S0747-5632(00)00036-4)
- Behrens, B. (b.d.). *Shaping the change: preparing older workers for digitisation – Eipa*. European Institute of Public Administration. <https://www.eipa.eu/blog/shaping-the-change-preparing-older-workers-for-digitisation/>
- Bontis, N., Richards, D. in Serenko, A. (2011). Improving service delivery: investigating the role of information sharing, job characteristics, and employee satisfaction. *The Learning Organizations*. 18(3), 239–250. https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/09696471111123289/full/html?casa_token=SwgIWtneE5cAAAAA:yWaCOvS45-
- Brosnan, M. J. (1998). *Technophobia: the psychological impact of information technology*. Routledge.
- Chua, S. L., Chen, D. T. in Wong, A. F. L. (1999). Computer anxiety and its correlates: A meta-analysis. *Computers in Human Behavior*, 15, 609–623. [https://doi.org/10.1016/S0747-5632\(99\)00039-4](https://doi.org/10.1016/S0747-5632(99)00039-4)
- Gaudio, F., Turel, O. in Galimberti, C. (2017). Explaining work exhaustion from a coping theory perspective: roles of techno-stressors and technology-specific coping strategies. V B. K. Wiederhold, G. Riva in M. D. Wiederhold (ur.), *Annual Review of Cybertherapy and Telemedicine 2015*, (str. 14–20). IOS Press.
- Hill, R., Betts, L. R. in Gardner, S. E. (2015). Older adults' experiences and perceptions of digital technology: (dis)empowerment, wellbeing, and inclusion. *Computers in Human Behavior*, 48, 415–423. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2015.01.062>
- Hülür, G. in Macdonald, B. (2020). Rethinking social relationships in old age: digitalization and the social lives of older adults. *American Psychologist*, 75(4), 554–566. <https://doi.org/10.1037/amp0000604>
- Ivanov, S., Kuyumdzhiyev, M. in Webster, C. (2020). Automation fears: drivers and solutions. *Technology in Society*, 63(101431), 1–22. <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2020.101431>
- Lenarčič, B. (2005). Nove tehnologije pomagajo starim ljudem pri ohranjanju samostojnosti. *Kakovostna starost*, 8(3), 42–46.
- Li, Q. in Luximon, Y. (2016). Older adults and digital technology: a study of user perception and usage behavior. *Advances in Physical Ergonomics and Human Factors*, 489, 155–163. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-41694-6_16
- Mark, G., Iqbal, S., Czervinski, M. in Johns, P. (2016). Email duration, batching and self-interruption: patterns of email use on productivity and stress. V A., Sano (ur.), *Proceedings of the 2016 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems* (str. 1717–1728). ACM.
- Mayhorn, C. B., Stronge, A. J., Collins McLaughlin, A. in Rogers, W. A. (2004). Older adults, computer training and the systems approach: a formula for success. *Educational Gerontology*, 30(3), 185–203. <https://doi.org/10.1080/03601270490272124>
- McClure, P. K. (2018). “You’re fired,” says the robot: the rise of automation in the workplace, technophobes, and fears of unemployment. *Social Science Computer Review*, 36(2), 139–156. <https://doi.org/10.1177/0894439317698637>
- Medley, M. L. (1980). Life satisfaction across four stages of adult life. *The International Journal of Aging and Human Development*, 11(3), 193–209. <https://doi.org/10.2190/D4LG-ALJQ-8850-GYDV>
- Okkonen, J. (2004). *The use of performance measurement in knowledge work context*. Tampere University of Technology.

- Pattison, M. in Stedmon, A. W. (2006). Inclusive design and human factors: designing mobile phones for older users. *PsychNology Journal*, 4(3), 267–284. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.446.5036&rep=rep1&type=pdf>
- Statistični urad Slovenije. (b. d.). *Pogostost uporabe interneta pri posameznikih, po starostnih razredih in spolu, Slovenija, letno*. <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/2974201S.px/>
- Tarafdar, M., Tu, Q., Ragu-Nathan, T.S. in Ragu-Nathan, B.S. (2011). Crossing to the dark side: examining creators, outcomes, and inhibitors of technostress. *Communications of the ACM*, 54(9), 113–120. <https://doi.org/10.1145/1995376.1995403>
- Vehovar, V., Brečko, B. N. in Prevodnik, K. (2008). *Evalvacija stanja ter ukrepi za izboljšanje IKT pismenosti – konkurenčnost Slovenije 2006–2013*. http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/razvoj_solstva/crp/2008/crp_V5_0227_porocilo.pdf
- Woods, D.D., Patterson, E.S. in Roth, E.M. (2002). Can we ever escape from data overload? A cognitive systems diagnosis. *Cognitive Technology Work*, 4(1), 22–36. <https://link.springer.com/article/10.1007/s101110200002>

